

RECENZIJJE.

Zimmermann Dr. Stjepan, Religija i život. Zagreb 1938, velika osmina, str. 376. Cijena Din 130.—. Dobiva se kod Jugoslavenske Akademije ili kod knjižare Stjepana Kugli (Ilica 30).

Pod gornjim je naslovom izašla ova knjiga nakladom Jugoslavenske Akademije kao XI knjiga »znanstvenih djela za opću naobrazbu«. Da se vidi sva važnost ovoga djela, donosimo kratki pregled njegovog sadržaja. Uvaženi pisac na prvih 90 stranica, mogli bi reći, kao uvod, iznosi različite filozofske struje, koje se odnose na temeljne pojmove religije i kulture obzirom na život i filozofiju duha. Zatim se obazire na suvremenu filozofiju materijalizma i presudno pitanje, da li se ima prihvatiti monizam ili dualizam. Prema tomu u tom dijelu nalazimo ove odlomke: Nazor o životu i kritika religije —, Kultura i smisao života —, Kultura prema filozofiji duha —, Suvremena filozofija materijalizma —, Dualizam ili monizam?

Nakon toga pisac prelazi na glavne religijske probleme, naime na problem Boga, problem duše, problem etike i napokon na problem kršćanstva. Ne će biti zgorega, ako i ovdje navedemo potanji pregled sadržaja.

I. Problem Boga. Ovdje nalazimo ponajprije glavne činjenice, koje nas potiču da tražimo Boga, a to su već sam naš život, opstojnost religije, pa prema tomu i neko znanje o Bogu; zatim moralni zakoni, dvostruko spoznavanje Boga, t. j. naravnim i nadnaravnim objavom i napokon sam opstanak vidljivog svijeta. Tu nalazimo ove odlomke: Moj život i Bog —, Bog u historiji čovječanstva —, Znanje o Bogu —, Moralnost i Bog —, Naravna i nadnaravna »objava« Boga —, Svijet i nauke o njemu. — Kod zadnjeg se naslova opet pisac obazire na različite teorije prirodoznanstvene i filozofske obzirom na postanak svijeta, pa nam iznosi poglede na prirodne nauke i filozofiju, kozmičku evoluciju, postanak materije, postanak života, razvoj života, uzroke toga razvoja i napokon nazor monistički i dualistički.

Kad je ovako raspravio i razjasnio temeljna pitanja, zašto smo prisiljeni tražiti izvanstvetski uzrok svih pojava u svemiru, prelazi na pozitivno dokazivanje opstojnosti Božje, pa je taj prelaz označen naslovom: Od svijeta k Bogu. Tu nalazimo tri glavna argumenta: a) Promjenljivost, uročnost, nenužnost svijeta dokazuju, da opstoji njegov osobni uzrok — Bog. Dakako i ovdje se raspreda o mnogim pitanjima, koja zadiru u taj dokaz, ali ih radi kratkoće ispuštamo; ipak spominjemo barem to, da se uglavnom radi o tome, da mora prvi uzrok opstojati; da je taj uzrok različan od svijeta; da je Bog umno Biće, pa prema tomu osoba; da je svijet morao biti jednom stvoren; da prvi uzrok mora imati neograničene savršenosti i t. d. b) Drugi dokaz za opstojnost Božju jesu zakonski i svršni red u svijetu. c) Treći dokaz uzima se iz težnje za srećom i iz moralnog zakonika. Nakon svega toga se auktor osvrće na konačne zaključke teodiceje i na pitanje, kako je moguće, da uza sve dokaze za Božju opstojnost ima ipak bezbožaca ili ateista.

Nakon svih tih dokaza prikazuje pitanje, kolika je objektivna njihova vrijednost. Tu pak dolazi na red temelj svake Teodiceje, naime noetika. Zato pod naslovom: »Noetika temelj teodiceje« pokazuje da postoji prekoiskustvena istina o uzročnoj ovisnosti; da je intelektualizam opravdan; da istina ovisi o stvarnosti; da je voluntaristički (metalogički) subjektivizam neopravdan; da svaki subjektivizam krivo shvaća i tumači religijski fakat.

II. Problem duše. Tri su glavna problema, koja se imadu riješiti: Da li su naime svijesni doživljaji tjelesni ili duševni (psihički) i ako su duševni (psihički), da li u sebi postoje ili su pak pripatci nekog supstancijalnog subjekta? Za tim, kakova je narav duše i da li je ona besmrtna? Ta pitanja rješava auktor pod naslovom: Svijesni doživljaji i supstancijalna duša —, Duhovna narav duše —, Besmrtnost duše.

III. Etički (moralni) problem. Pita se otkuda i što je moralna obvezatnost i da li je i kako povezana ta moralna obvezatnost s religijom. Auktor to rješava pod naslovom: Opravdanje moralnog života —, Kako je naš život povezan s religijom?

IV. Problem kršćanstva. Pod naslovom: Smisao kršćanske religije —, Opravdanje kršćanske religije —, prikazuje auktor, što zapravo znači biti religiozan i kako se u kršćanstvu sadržaje ta religioznost, a zatim u opravdanju kršćanske religije govori o pravu na njezin opstanak, jer je historijski osjegurana opstojnost Krista i njegovog života. On je uistinu Božanski objavitelj religije, koji je ustanovio Crkvu, koja će tu objavu čuvati i ljudima saopćivati. Danas se čovječanstvo nalazi na raskrsnici, koja može biti katastrofalna, ako će se udaljiti od objavljene Kristove religije.

Time dakako nismo još iz daleka iznesli sadržaj knjige, kako bi to ona zasluživala, jer se Dr. Zimmermann u svim navedenim problemima obilno obazire na različite filozofske nazore od najstarijih vremena pa do današnjega doba. Tumači ih ukoliko su u vezi s navedenim problemima, važe ih, ocjenjuje i pokazuje njihove dobre i loše strane. Tako i onaj, koji se ne bavi posebice filozofijom i njezinom povjesti, dobiva jasan uvid u različite puteve ljudskoga umovanja i ujedno bez muke dolazi do konačnih rezultata u prosuđivanju ovako usudnih pitanja i problema, koji tolikim inteligentima muče dušu.

Auktor je ovo djelo pisao osobitom ljubavi baš prema onima, koji ne mogu da se oslone na sebe, već trebaju dobrog vodiča u rješavanju rečenih problema. Znamo, da mu to nije bilo lako, jer je kao duboki filozof naučan na apstraktno mišljenje i tehničko filozofsko izražavanje; ali mu je ovdje trud uspio. Istina, strogo naučnim metodama i potrebitim i najtanjim razlikovanjem filozofskih zasada, ali ipak vazda najlagljim, što se moglo, izražavanjem, napisao je djelo, kojega će moći bez velikog napinjanja shvatiti srednjoškolski naobražen čovjek. Tim je svakako naš filozof pružio našoj inteligenciji u ruke djelo, kakovo bi možda uzalud tražili u tuđoj, pa još kako velikoj književnosti.

Ali: Habent sua fata libelli! Ovo djelo, koje nam je bilo potrebno kao svakidašnji krušac, kao da je ostalo nezapaženo u našoj katoličkoj javnosti ili barem premalo zapaženo . . . A ipak bi trebalo, da ga

turimo u ruke svakom bogoslovu, svakom svećeniku, napose onomu, koji se bavi katoličkim organizacijama. Ovdje će naći obilno misli za mnoga predavanja; odgovore na tolika pitanja, kojima se bavi apologetika. Ne kažemo, da su ta predavanja ovdje izvedena u takovom obliku, da bi mogao svatko odmah s njima izaći na propovijedaonicu ili pred sabrano slušateljstvo, ali građa je tu, misli su tu, dokazi su tu, pa ih svatko može uz malo truda preudeliti prema svojem osobnom ukusu i potrebama svoga slušateljstva. Pogotovo pak ova knjiga zaslužuje, da ju najtoplije preporučimo svakom laičkom katoličkom inteligentu, kojega ovakovi problemi zanimaju (a koliko ih ima, koje ta pitanja ne zanimaju?), jer će u njoj naći siguran putokaz u vrtlogu različitih nazovi-filozofskih nazora obzirom na religiju.

Ima mjesta, gdje auktor polemizira s nekim svojim protivnicima, n. pr. str. 177, ali kako mu je stalo samo do istine, on to čini tolikim obzirom, da nikako ne ponizi svoga protivnika, pa zato ni ne spominje njegovog imena.

Ima u knjizi i gdje koja tiskarska pogriješka, kao n. pr. str. 9: a ta agnostik, mjesto taj agnostik; str. 21: neogrničeno, mjesto neograničeno; str. 24: ne proriču, mjesto ne poriču; str. 60: negacija, mjesto negacija; str. 83, 114: priznajem, mjesto priznanjem; str. 180: (izvansobično), mjesto (izvansebično), a možda i još koja druga, nu to su takove malenkosti, da im nitko pametan ne može praviti zamjerke. Papir je veoma dobar, a tisak čist i jasan, pa sve to čini knjigu privlačivom. Tolle, lege!

P. Dr. Teofil Harapin.

E. Gilson und Ph. Böhner: Die Geschichte der christlichen Philosophie von ihren Anfängen bis Nikolaus von Cues. XXIX und 619 S. Schönigh, Paderborn 1937. Stoji uvezano 13, 20 RM.

Böhner, lektor franjevačkog učilišta, služio se pri izrađivanju ovog priručnika za početnike uglavnom materijalom Gilsonovih predavanja; samostalno je izradio deset poglavlja. Knjiga ima strogo didaktičku svrhu. Vrlo je pregledna. Raspored gradiva i tisak odgovaraju bitnim potrebama početničkog učenja. Podataka o literaturi jedva ima, jer pisac u tom pogledu upućuje na klasični priručnik od Überwega-Geyera, gdje je ovoj potrebi u idealnom smislu udovoljeno. To je utoliko opravdano što bi izbor u pitanju citiranja literature na ovom području bio vrlo težak. Uostalom, knjiga hoće da bude samo »putokaz za početnike«, a tom određenju izvrsno odgovara i u sadanjem obliku.

U knjizi se obrađuju patristička i skolastička filozofija do svršetka srednjeg vijeka. Pisac uvijek crpi iz prvih vrela, a mnogo mu je stalo do savjesnog »reproduciranja« i tačnog prikazivanja. U svom sudu vrlo je oprezan i skoro skrupulozno nastoji biti objektivan, ma da su njegove simpatije na strani augustinsko-franjevačkog pravca. Ističem kao odliku da pisac svoje kritičko ocjenjivanje uvijek tačno odijeli od prikaza kao i da se u tom ocjenjivanje ograničuje na jedan minimum, tako da početnik ne izgubi orijentaciju. Kod pojedinih pisaca dodan je po izboru kratak tekst u grčkom ili latinskom originalu s njemačkim prijevodom.